

ANLAMLANDIRMA SÜRECİNDE KİMİ EĞİLİMLER VE CİNSİYET DEĞİŞKENİ

Leylâ Subaşı Uzun
Ankara Üniversitesi

Giriş

Son yıllarda, dilin kullanımında toplumsal etkileşimin ve bireysel özelliklerin rolü konusundaki çalışmaların sayısında belirgin bir artış gözlenmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, araştırmacıların söylemin üretilmesi ve söylemle hedeflenen anlam kadar, söylemin yorumlanmasıyla da ilgileniyor olmalarıdır. İletişimin doğası gereği, dilsel üretim, ürün ve yorumlama açık bir birtiklilik içermekte ve her biri için yapılacak saptamalar, diğerlerini de dikkate almayı gerektirmektedir. Öyleki, metni bir ürün olarak düşünsek bile, onu üretim ve yorumlama süreçleri içinde görmek kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu nedenle metin, işlevsel özellikleri doğrultusunda, hem bir süreç hem de bir ürün olma durumundadır.

Metni salt bir dilsel düzenleme biçiminde sınırlamak, hem üreteninden (konuşan/yazan) hem de muhatabından (dinleyen/okuyan) soyutlamak olacaktır. Bir anlamda bu, açık bir kullanımsızlıktır. Oysa metin, kullanım amaçlıdır ve her zaman bir söylem gerektirir. Bu bağımlılık ilişkisi içinde söylem ve metni ele aldığımızda, dilsel yapıyı ve kullanıldığı durumu birbirinden ayırmak da güçleşecektir. Öyleyse, dilin kullanımını sorgulayan bir çalışmada, iletişimin iki yönlü yapısına da uygun olarak, üretim ve yorumlama bir bakışlılık sergileyecektir.

Metin yüzey yapısı, doğası gereği, dilbilgiseldir. Ancak yorumlamayı bir yeniden kurma olarak gördüğümüzde, hedeflenen metin derin yapısıdır. Yüzey metin kimi tetiklemeler için elverişli bir araç niteliğini taşımakta, bunlar dil dışı etkenlerle etkileşime sokulmaktadır (Müske,1990:436). Bu süreçte hem toplumsal etkileşim hem de metin üreticisi ve metin alıcısı açısından bireysel özellikler belirleyici roller üstlenmektedir.

Öyleyse yorumlama sürecinin üç ayrı görünümünden söz edilebilir. Bunlardan ilki, metnin taşıyıcısı olduğu iletinin niteliği ile ilgili olan iletişimsel işlevin kestirimidir. İkincisi, toplumsal / kültürel bilgiyi, yani dünya ile ilgili gerçekleri kullanma biçiminde belirlenmektedir. Üçüncüsü ise, metindeki sezdirimlere (implication) dayalı olarak çıkarımların (inference) belirlenmesidir (Brown/Yule,1983:225). Belirtilen bu üç işlem arasındaki ilişki, özce dil-söz ya da edinim-kullanım ilişkilenebilir düşünülerek açıklanabilir. Metnin iletisel niteliği,

kurucu önerme mantığıyla bakıldığında düşünsel bir genel çatıyı belirleyecektir. Yorumlamada, bu çatı sınırları içinde toplumsal/kültürel bilginin kullanımında kimi özelleşmeler ortaya çıkacak, çıkarım sürecinde ise, bu özelleşmeler söz'e dönük olarak bireyselleşecektir. Bu nedenle yorumlama salt dilbilgisel terimlerle açıklanamaz. Coulthard (1977:7) ve Sinclair ve Coulthard (1975:13)'de de belirtildiği gibi, salt dilbilgisel terimlerle açıklama yapılmaya kalkıldığında dilsel biçimlerin çoğu zaman bağıntısız olduğu görülmektedir.

Oysa dil, genel toplumsal/kültürel bilgimizin bir parçasıdır. Birey açısından dünya bilgisinin önemi, bu bilgi birikiminin yalnızca söylemin yorumlanışında değil, aynı zamanda tüm deneyimlerin yorumlanışında kullanılışıyla belirginleştirilebilir. Söylemin yorumlanışı büyük çapta geçmişteki deneyimlerden kaynaklanan basit bir örnekseme (anology) kuralına dayanmaktadır (Brown/Yule, 19830:233). Birey çok sayıdaki artalan bilgi ve deneyimini ihtiyaç duyduğu ölçüde sınırlayarak yorumlama sürecinde işletmektedir. Öyleki, yorumlamada hem dilsel düzenleme bütünsel anlam açısından sorgulanmakta hem de buna bağlam temelli olarak eklemeler yapılarak, önermeler düzleminde olası boşlukların içerikleri kestirilebilmektedir. Bu durum, bilgi sisteminin, bağlamda çözümlenen genel bilgi ve bağlam yerleştirimli bağımsız bireysel deneyimlerle işleyişinin açık bir görünümüdür (V.Dijk/ Kinsch, 1978:366). Aslında metin derin yapısı, bu açıdan bakıldığında, potansiyel bir boşluktur ve yeniden kurma işlemi ile içeriği oluşturulur.

Kısaca söylemi anlama, temelde bellekte depolanmış bilgiyi, metinsel uyarıların tetiklemesi ile işleme koyma ve söylemdeki ilişkisine eşlemedir.

1. AMAÇ VE KURAMSAL DAYANAKLAR

Bu çalışmada, söylemi anlama ve yeniden kurmada, dikkat odaklarının kullanımı, ana konu ve bakış açısı seçimi açısından cinsiyetin bir farklılaşma sunup sunmadığı sorgulanacaktır.

Sorgulamada, birleştirici bir bakış açısıyla, hem Minsky'nin çerçeve(frame) kuramı ve buna dayalı olarak oluşturulmuş kimi kavramlara hem de Sperber ve Wilson'un bağıntı modelinin temel sayıtlarına başvurulacaktır.

Minsky, bellekte depolanmış bilginin bir veri yapısı içinde bulunduğunu belirtmekte ve bu yapıyı çerçeve olarak adlandırmaktadır (1975:211). Bellekte var olan her çerçeve, çeşitli türde bilgilerden oluşturulmuştur. Karşılaşılan yeni bir durum ya da sorunun yorumlanışında birey, ilgili veri yapısını belleğinden seçmektedir. Seçilen çerçeve, var olan durumla eşlenmekte ve gerekli ayrıntılar değiştirilmektedir.

Aslında Minsky doğrudan dilsel bir olguyu ortaya koymaya çalışmamıştır. Ancak bilginin sunulunu sorgulayan bu çalışma, doğal olarak, dile de uygulanabilir niteliklidir.

Bir ereve içeriğinin temel yapısı, anlatımlarla doldurulabilen (fillers) yapısal boşluklar (slots) olarak açıklanmaktadır.

ereve kavramıyla bağıntılı bir diğer kavram senaryo'dur (scenario). Senaryo, gönderimin yayılma alanı olarak belirlenebilir. İlgili gönderim, metnin derin yapısında yorumlanan senaryonun oluşturucusu olarak bireyin düşünebileceği bilgi demetlerini ve durumu ifade eder. Öyleki, hem gönderim alanı içine giren bilgi demetleri hem de durumlar yorumlamada kullanılır (Brown/Yule.1983:245). Senaryo'nun içeriği, çerçeveye bellekte depolanmış yapılarla birlikte durumları da ekleyişi açısından önem taşımakta ve ereve ile bağıntılı görülmektedir.

ereve ve senaryo kavramlarına dil kullanımındaki bireysel farklılaşmaları ne ıkarışıyla eklenen ve bu iki kavramın içeriklerini bütünleyen bir nc kavramsa şema'dır (shema) (Carrell ve Eisterhold:76-81). Söylemi yorumlamada umu ya da kestirimlerin artalan bilgisiyle yönlendirilerek organize edilişi şema kavramıyla açıklanmaktadır. Hem farklı kültürel artalanlar hem de bireysel özelliklerdeki farklılaşmalar olayların betimlenmesinde farklı şemalar ortaya çıkmasına neden olabilir. Tannen, bireyin düşünce biçiminin şemanın yapısındaki belirleyici etkisini umu yapısı betimlemesini yaparak açıklamaktadır. Öyleki, iletişimde üretilen ya da yorumlanan söylemin tipine umuların etki ettiğinden de söz edilmektedir (Tannen,1979:138). Çünkü, söylemin yorumu, dinleyici/ okuyucu için metinde yer alan bağıntılı uyaranların varlığı ile şkillenir.

Bu saptama ışığında bakıldığında, iletişimi salt bir dzg yardımıyla dinleyiciye aktarılan belirtkeler biçiminde sınırlamayı eksiklik olarak niteleyen Sperwer ve Wilson 'ıkarımsal iletişim' nitelemesini yapmaktadır. Burada, iletişim açısından konuşucunun sezdirimleri ve dinleyicinin çıkarımları önplana çıkarılmaktadır. Çıkarımsal iletişimde dinleyicinin dikkati üzerinde durulmakta ve metinde dikkatin bağıntı kurulan nokta ile ilişkilendiği belirtilmektedir. Öyleki, zmleme ve yorumlama bu noktanın yönlendirici etkisi altındadır (Sperber ve Wilson, 1986:155). Dikkatin artalan bilgisi, ilgi ve geçmiş yaşantılarla ilişkisi düşünüldüğünde, bunların yorumlamada üstlenebilecekleri roller de kestirilebilir.

2.VERİ TABANI VE YÖNTEM HAKKINDA

Araştırmanın veri tabanı, 10 kız 10 erkekten oluşan toplam 20 denekle yürütülen uygulamalara dayandırılmıştır.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar, sürdürülmekte olan daha kapsamlı bir çalışmanın ilk aşamasına aittir. Bu aşamada,cinsiyet bağımsız değişken olarak

alınmıştır. Yaş, eğitim düzeyi, okuma alışkanlığı ve edebiyata karşı yansızlık (örgün nitelikli bir yüksek öğretim kurumunda edebiyat eğitimi almamış olma) ise denetimli değişkenler olarak kullanılmıştır. Denekler 18-25 yaş diliminde, yüksek öğrenimini tamamlamış ya da yüksek öğrenim görmekte olan, okuma alışkanlığına sahip bireylerdir.

Deneklerle yapılan çalışmanın ilk aşamasında kendilerine, EK'te yer alan önceden hazırlanmış bir kurmaca metin verilmiş ve bu metni bir ya da iki günlük bir süre içinde okumaları ve yorumlamaları istenmiştir. Ayrıca verinin çalışma ortamına elverişli olabilmesi için, deneklere bireysel yorumlarını belirginleştirecek ancak içerik açısından yönlendirici nitelikli olmayan iki soru da metinle beraber verilmiştir.

Bu aşamada temel sayılıtımız, metnin iletilsel özelliğinin ve buna uyumlu dilsel organizasyonunun yorumlama işleminde cinsiyet etkeninin rolünü belirginleştireceği ya da yansızlaştıracağıdır. Bu sayılıtıyla, çalışmada özellikle örtük örüntülü,estetik kaygılar güden bir kurmaca metin çıkış noktası olarak alınmış ve bireyin etkin, dolayısıyla yaratıcı bir zihinsel işlemelemede bulunması güdülenmeye çalışılmıştır.

Denekler, okuma sonrasında yorumları ile ilgili notlar almaları, yazılı metinler oluşturmaları konusunda da önceden uyarılmıştır.

Araştırmanın amaçlarının hatırlama ya da tepki zamanını ölçme gibi işlemlere dönük olmaması, metnin okunuş sayısı ile ilgili bir sınırlamayı gerekli kılmamıştır. Deneklere, metni istedikleri kadar okuyabilecekleri söylenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında, özellikle yazılı metinlerinde kimi örtüklükler sezilen deneklerle tek tek görüşme yapılmış ve bu görüşmeler teybe kaydedilmiştir. Bu aşamada denekler, metne ve önceden aldıkları notlara isterlerse başvurmuşlardır. Kişisel yorumlarını yazılı metinlerinde açıkça belirginleştirmiş olan deneklerle bu ikinci aşamaya ait bir çalışmaya gerek görülmemiştir.

Elde edilen veri, içerik çözümlemesi ile irdelenmiş ve istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Tüm istatistiksel değerlendirmelerde %5 hata payı sabit tutulmuştur.

3. DEĞERLENDİRME

Kaynak metinle deneklerin yorumlama metinleri karşılaştırıldığında, kaynak metinde deneklerin yorumlarını şekillendiren ortak ya da farklı dikkat/ilgi odaklarının varlığı belirginleşmektedir. Yorumlama metinlerinin bütünü açısından bakıldığında, bu odaklar aşağıdaki sözel uyaranlara dönüktür:

SÖZEL UYARANLAR

- 1) İşte şimdi bitti
- 2) işte bitti
- 3) çingene
- 4) taze gül/güller
- 5) hırsla çalan araba klaksonları, twist yaparak yürüyen insanlar
- 6) mağaza camlarındaki görüntüsü
- 7) güldü
- 8) camlardaki görüntünün silinişiyle kendisinin de kaybolması
- 9)...ne arabalar, ne de diğer insanlar 'nerede o' diyebildi
- 10) bir kadının bağırtısı
- 11) solmuş gül
- 12) bu kez çingene güldü
- 13) yağmur
- 14) yağmurun solmuş güle değmesi
- 15) yağmur solmuş güle değdikçe....camlara daha da çok yansıdı
- 16) çocuk
- 17) çocuğun yansımaları bir çırpıda silmesi
- 18) çocuğun ellerinin kirlenmesi

TABLO 1: Veri Tablosu

SÖZEL UYARAN	KIZ	ERKEK	TOPLAM
1	7	1	8
2	8	3	11
3	8	4	12
4	8	2	10
5	10	8	18
6	6	4	10
7	8	2	10
8	8	2	10
9	10	5	15
10	9	6	15
11	9	3	12
12	8	1	9
13	10	8	18
14	4	1	5
15	5	2	7
16	10	8	18
17	8	2	10
18	10	5	15
TOPLAM	146	67	213

TABLO 2: Varyans Analiz Tablosu

	kareler toplamı	serbestlik derecesi	varyans
sütun ortalamaları	12.725	17	0.75
sıra ortalamaları	17.335	1	17.335
etkileşim	2.615 +	17 +	0.15
örneklerarası	32.675	35	0.93
örnek-içi	54.3 +	324 +	0.167
genel	86.975	359	

Deneklerin cinsiyeti ile kaynak metindeki ilgi odaklarının sayısal dağılımı arasında belirgin bir ilişki kurulabilmektedir. Kızların yorumlama metinlerine kaynaklık eden ilgi odaklarının sayısı erkeklerinkinden fazladır(bkz.Tablo 1 ve 2).

Öte yandan, kızların oluşturduğu ana konu açık bir ortaklık göstermekte ve erkeklerinkinden farklılaşmaktadır(bkz.Tablo 3 ve 4).

TABLO 3: Veri Tablosu

*ANA KONULAR	KIZ	ERKEK	TOPLAM
1	9	0	9
2	1	0	1
3	0	8	8
4	0	1	1
5	0	1	1
TOPLAM	10	10	20

* Ana Konular

1. Yaşamın engellenemez umarsızlığı ve bireyin bu umarsızlığın doğal bir parçası oluşu.
2. Bir çocuğun, kendisini sokaktaki bir çingenenin çocuğu olarak düşünüşü ve hissettikleri.
3. Bireyin zihninden yansıyan yaşama dair betimlemeler/ değerlendirmeler ve yaşamın süregelen yapısına tepkisi.
4. Yağmurlu bir günde sokakta çocuğunu bekleyen bir kadının, onun gecikmesi sonucunda hissettikleri.
5. Bireyin yaptığı kimi yanlışları farkettiğinde duyduğu pişmanlık.

TABLO 4: Varyans Analiz Tablosu

	kareler toplamı	serbestlik derecesi	varyans
sütun ortalamaları	3.4	4	0.85
sıra ortalamaları	0	1	0
etkileşim	7.4 +_____	4 +_____	1.85
örneklerarası	10.8	9	1.2
örnek-içi	5.2 +_____	90 +_____	0.057
genel	16	99	

Kız deneklerin yorumlama metinlerinde ana konu 1 öne çıkmakta, bunun tipik bir yansıması olarak da 7 kız denegin yorumlama metninde, 'ölüm-doğum döngüsü' vurgulanmaktadır. Yalnızca 1 kız denek, ana konu 2'yi kullanmış ve diğerlerinden ayrılmıştır.

TABLO 5: Veri Tablosu

*BAKIŞ AÇILARI	KIZ	ERKEK	TOPLAM
1	8	0	8
2	1	1	2
3	1	8	9
4	0	1	1
TOPLAM	10	10	20

* Bakış Açıları

1. çingenenin bakış açısı
2. çocuğun bakış açısı
3. 3. kişinin (o/bir insan) bakış açısı
4. bağırان kadının bakış açısı

TABLO 6: Varyans Analiz Tablosu

	kareler toplamı	serbestlik derecesi	varyans
sütun ortalamaları	2.5	3	0.83
sıra ortalamaları	0	1	0
etkileşim	5.7 +_____	3 +_____	1.9
örneklerarası	8.2	7	1.17
örnek-içi	6.8 +_____	72 +_____	0.094
genel	15	79	

Kız denekler büyük bir çoğunlukla, öykü kahramanı olarak çingeneyi seçmiş ve yorumlama metinlerini onun bakış açısından oluşturmuştur.1 kız denek yorumlama metninde 3. kişinin bakış açısını, 1 kız denek de çocuğun bakış açısını kullanmıştır (bkz.Tablo 5 ve 6).

Erkek deneklerin oluşturduğu ana konu daha çok çocuğun bakış açısından şekillendirilmiştir(bkz.Tablo 3 ve 4 / Tablo 5 ve 6). Erkeklerin yorumlama metinlerinde çoğunlukla belirginleşen ana konu 3'tür. Bu konunun işlenişinde bir sokakta olup bitenleri ,yaşamın kendisinde olanları gözden geçirme ya da 1 denekte görüldüğü gibi, ütöpik bir dünyayı resmetme gibi özelleşmeler görülmektedir.

Burada dikkatimizi çeken kız deneklerin çoğunlukla yeğlediği ana konuda, tüm olumsuzluklarıyla yaşam ve ona ayak uyduran birey seçimi karşısında, erkek deneklerin, 2'si dışında, kızlarınkinin tam tersine, bireyin yaşamı sorgulama ve olumsuzluklarını ortaya koyma eğilimini öne çıkarışıdır.

Erkek deneklerden 1'i 3. kişinin bakış açısını, 1'i ise, bağırان kadının bakış açısını öyküyü yönlendirmede kullanmıştır(bkz.Tablo 5 ve 6).

Erkek deneklerden 2'si, ana konuyu diğer deneklerden farklı bir biçimde yorumlamıştır.Deneklerden biri,ana konu 4'ü, bir diğeri ise, ana konu 5'i kullanmıştır.

Yorumlama metinlerini çocuğun bakış açısına dayandıran erkek deneklerin ortak bir eğilimi de kaynak metni son paragraf ve öncesi biçiminde iki temel bölümde sorgulamaları ve son paragrafın hem bakış açısı seçimi hem de ana konu açısından belirleyici olduğunu işaret etmeleridir.8 erkek denek, öykünün yeniden kurulmasında çıkış noktası olarak son paragrafı kullandıklarını belirtmişlerdir.

Kız denekler ise, yorumlama metinlerini şekillendirirken, önermeler boyutunda, kaynak metindeki hiyerarşik eklenmeleri öne çıkartmışlardır.

Kız denekler yazılı metinlerinde ve kendileriyle yapılan söyleşilerde, çingenenin bakış açısından yapılan yorumların nedenini,çingenenin renkli kimliği, hayata bakış açısındaki farklılık, bundan kaynaklandığını düşündükleri toplumsal yalnızlık, çingenenin yaptığı işin (çiçek satma)içerdiği morel değerler ve kendi düşüncelerine göre ölüme daha yakın oluşu açısından açıklamaya çalışmışlardır. Erkek deneklerse, çoğunlukla 'çocuk' ile kendilerini özdeşleştirmekte, kimi kez kendilerinin de yaşamı, aynı öyküdeki çocuk gibi, gözden geçirdiklerini ve benzer sıkıntıları hissettiklerini belirtmektedirler.Bunlar, örneksemeyi şekillendiren dünya bilgisi verileri, buna dayalı farklı bağıntılanma biçimleri olarak belirginleşmektedir.

Bu farklılaşma, ilgilenilen sözel uyarıların yorumlarında da kendini göstermektedir.

Örneğin 2'deki sözel uyarı için 6 kız denek bir soyutlama ile yılgınlık yorumunu yapmakta, bu uyarı ile ilgilenen 8 kız denekten yalnızca 2'si somuta dönük bir değerlendirme ile günsonu anlamlandırmasına gitmektedir. Bu uyarı ile ilgilenen 3 erkek denegin anlamlandırmalarında ise farklı farklı da olsa

somutlaştırma eğilimi dikkat çekmektedir. Örnek 1'de erkek deneklerin ilgili anlamlandırmaları yer almaktadır:

ÖR.1

- Tamamlanan resim
- Kaybolan görüntü
- Biten hayal

18'e ilişkin anlamlandırmalarda da cinsiyet açısından belirgin bir farklılık sergilendiği gözlenmektedir. 18 ile işaretlenen 'çocuğun ellerinin kirlenmesi' sözel uyarısına ait yorumlamalar 2 ve 3'te örneklenmektedir:

ÖR.2

- Tüm masumiyetine karşın zamanla çocuk da umarsızlaşacaktır, çocuk da sistemin bir parçası olacaktır (K)
- Bir çocuk bencil yaşam düzeninden henüz bir ölçüde etkilenmiştir (K)

ÖR.3

- Çocuğun yapıp yırttığı resimdeki boyalardan eli kirlenmiştir (E)
- Sudaki görüntüyü yok etmek için suya dokunduğunda, çamurlu sudan eli kirlenmiştir (E)
- Çocuk yaşamı gözden geçirirken, sıklıkla camdaki buğuyu sildiğinde eli kirlenmiştir (E)

Örnek 4'te bu kez 16 ile işaretlenen 'çocuk' sözel uyarısı için yapılan anlamlandırmalar yer almaktadır. Görüleceği gibi, erkek deneklerin anlamlandırmalarında daha çok düz anlamlar öne çıkarılmış, kız deneklerinkinde ise, yine belirgin bir soyutlamaya gidilmiştir:

ÖR.4

- Yeni bir başlangıç (K)
- Sistemin kendini yenileyişi, yeni birimin kolayca sistemin bir parçası oluşu (K)
- Gelecekte kirlenecek bir temizlik ve saflık göstergesi (K)
- Öykü kahramanı :resmi yapan, yaşamı gözden geçiren vb. (E)

11 ile belirlenen 'solmuş gül' sözel uyarısı ile ilgilenen 3 erkek denekten 2'si yine bir düz anlamlama ile, 'dünyada var olan nesnelere birisi' yorumunu yaparken, yalnızca 1 erkek denek yorumlamada soyutlama eğilimi göstermekte ve

bu sözel uyararı aracılığıyla 'telef olmuş yaşamlardan' söz edildiğini belirtmektedir. Kız deneklere ait yorumlamaların örnekleri ise, 5'te görülebilir:

ÖR. 5

- Çıkar ilişkilerinin izi
- Yorgun ve bitik bedenlere dönme
- ölüm

Metnin bütünü açısından 'solmuş gül' sözel uyararı ile potansiyel bir karşıtlık da sunduğunu düşündüğümüz için deneklerin, 4 ile işaretlenen 'taze gül/ güller' sözel uyararına ait yorumlamalarına da burada yer vermek istiyoruz. Örnek 6'da görülen ilgili yorumlamalarda da kız ve erkek denekler farklı eğilimler sergilemekte ve bu sözel uyararla 10 kız denekten 8' i ilgilenirken, yalnızca 2 erkek denegin ilgilendiği gözlenmektedir. Erkek deneklerden biri düz anlama yönelik bir yorumlama yaparken, diğeri bir soyutlamaya gitmiştir. Ancak bu denegin de aslında, ilgili sözel içeriği öncelikli olarak düz anlamıyla sorguladığı ve bunun yaşamın kendisinde gerçekte bulunamayan (taze gül, taze kalmış gül) olduğunu vurguladığı görülmektedir.

ÖR. 6

- yaşam (K)
- var olması düşünülene aykırılık (K)
- yaşamın umarsızlığına direnme (K)
- sıradan bir özellik betimlemesi (E)
- taze gül: gerçekte olmayan (E)

Burada yorumlamadaki farklı eğilimleri sergilemek üzere, deneklerin çoğunun ilgilendiği (18 denek) 'yağmur' sözel uyararına ait kimi yorumlamalar da örneklenecektir. Örnek 7'de de görüleceği gibi, İlginç olan, bu uyararda da erkek deneklerin düz anlamlamayı, kız deneklerinse, bütün denekler için, soyutlamayı örneklendiriyor olmalarıdır:

ÖR. 7

- Hayatın acımasızlığı (K)
- Olumlu yönde değişme için verilmiş bir şans (K)
- İnsanların bencilliklerini yıkabilmesi için bir fırsat (K)
- Yaşamın zorlu seyri (K)
- Yaşamın kendisinde doğal olarak var olan bir oluşum (E)
- Gerçekte var olan şeylerden biri (E)

Sonuç

Kaynak metinde deneklerin ilgilendiği sözel uyarılara tek tek bakıldığında, bunlar arasında ortalamalar açısından önemli bir fark bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Her sözel uyarın için saptanan ilgilenme oranı, diğerlerinden farklıdır.

Cinsiyetten bağımsız olarak, deneklerin sözel uyarın kullanımları arasında da fark vardır. Sözel uyarın kullanımlarında açık bir bireyselleşme görülmektedir.

Cinsiyet, kullanılan sözel uyarınların seçimi açısından fark yaratmamakta, tüm denekler yorumlama metinlerini oluştururken sözel uyarınlardan yararlanmaktadır. Ancak, cinsiyet değişkeni, kullanılan sözel uyarın sayısı açısından farklılaşmaya neden olmaktadır. Kız deneklerin kaynak metinde ilgilendiği odaklar, erkek deneklere göre belirgin bir fark sunmaktadır. Bu farkın, özellikle oldukça kısa bir metinde kendini gösteriyor oluşu da ayrıca kayda değerdir.

Aynı sözel uyarınla ilgilenen kız ve erkek deneklerin, bu uyarınları birbirlerine göre farklı, ancak kendi kümeleri içinde benzer eğilimleri belirginleştirerek yorumlayışları ise, daha kapsamlı çalışmaları gerektirecek bir durum niteliğindedir. Çalışmanın bu aşamasında eldeki veriye dayanılarak yalnızca, rneksemede cinsiyete göre bir çeşitlilik sergilenebileceği gözleminden söz edilebilir.

Ana konu seçiminde, cinsiyetten bağımsız olarak bir farklılaşma bulunmaktadır. Bir başka deyişle, sözel uyarın kullanımlarındaki bireyselleşme, ana konu seçiminde de kendini göstermektedir. Ancak ilginç olan, ana konu seçiminde, cinsiyete göre de farklılaşmanın kendini gösteriyor olmasıdır. Kız ve erkek deneklerin kendi ilerinde benzer fakat birbirlerine göre farklı ana konulara dayandırdığı yorumlama metinlerinin ortaya çıkışını çalışmanın amacı açısından önemli bir sonuç olarak not ediyoruz.

Öte yandan cinsiyet ile bakış açısı seçiminde anlamlı bir ilişki ortaya çıkmakta, cinsiyet, bakış açısı seçimini etkilemektedir.

Tabii ki, yukarıda belirtilen tüm sonuç ve gözlemler, yalnızca burada kullanılan metne ve veri tabanına özgüdür. Belirtilmelidir ki, veri tabanı kullanılan metin ve denek sayısı açısından genişletilmedike, tüm yorumlama örneklerine genellenme iddiasını taşımamaktadır.

Kaynakça

- Brown, G. ve G. Yule, 1983 *Discourse Analysis*, Cambridge n. Yay.
 Coulthard, R.M., 1977 *An Introduction to Discourse Analysis*, Longman Yay.,
 Londra.

- Sinclair, J. Mc H. ve R. M. Coulthard, 1975 *Towards an Analysis of Discourse*, Oxford Ün. Yay.
- V. Dijk, T. A. ve W. Kinsch, 1978 "Toward a Model of Text Comprehension and Production": *Psychological Review*, C: 85, S:5, 363-394.
- Minsky, M., 1975 "A Framework for Representing Knowledge": *The Psychology of Computer Vision*, (Der.) P. H. Winston, New York, 211-277.
- Müske, E., 1990 "Frame and Literary Discourse": *Poetics* 19, 433-461.
- Tannen, D., 1979 "What's in a Frame? Surface evidence for underlying expectations": *New Directions in Discourse Processing*, (Der.) R. O. Freedle, 137-181.
- Sperber, D. ve D. Wilson, 1986 *Relevance Communication and Cognition*, Oxford.
- Carrell, P. L. ve J. C. Eiterhold, 1990 "Schema Theory and ESL Reading Pedagogy": *Interactive Approaches to Second Language Reading*, (Der.) P. L. Carrell ve diğ., Cambridge Ün. Yay., 73-92.

EK: Çalışmada Kullanılan Kaynak Metin ve Sorular

İŞTE ŞİMDİ BİTTİ

Saatine baktı, " İşte bitti " dedi. Tuhaf, çingenenin bütün gülleri hâlâ tazeydi. Hatta dalından yeni kopmuşçasına taze... Hırsla çalan araba klaksonlarına, neredeyse twist yaparak yürüyen insanlara baktı. Sonra da mağaza camlarındaki görüntüsüne... Güldü...

Yağmur iyice hızlanmıştı. Öyleki, mağazanın camındaki görüntüsünü siliverdi. Görüntüsüyle beraber kendi de kayboluverdi. Ama ne arabalar ne de diğer insanlar "Nerede o" diyebilirdi. Birden bir kadın, çingeneye sertçe bağırdı: "Bak verdiğin güllerden biri solmuş". Bu kez çingene güldü...

Yağmur solmuş güle değdikçe, kadının bağırtısı, arabaların klakson sesi, insanların yürüyüşü ve çingenenin gülüşü camlara daha da çok yansıdı.

Ve bir çocuk, tüm bu yansımaları bir çırpıda siliverdi. Onun yalnızca biraz eli kirlendi...

SORULAR

1. Yukarıdaki metinden ne anlıyorsunuz? Size neleri anımsatıyor?
2. Metinde bulunan ne ya da neler böyle düşünmenize (kişisel yorumlarınıza) kaynaklık etti?